

مبانی نظرات شورای نگهبان

سرشناسه: شورای نگهبان

عنوان و نام پدیدآور: مبانی نظرات شورای نگهبان در خصوص قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، برگرفته از مشروح مذاکرات شورای نگهبان / تحقیق و تنقیح: محمدهادی توکل پور، مصطفی مسعودیان، کاظم کوهی اصفهانی.

مشخصات ناشر: تهران: شورای نگهبان، پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۷۶۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۷۸-۲۵-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: شورای نگهبان-- صورت مذاکرات Shoraye negahban -- Publication of proceeding

موضوع: شورای نگهبان- مصوبات Shoraye negahban -- Resolution

شناسه افزوده: توکل پور، محمدهادی، ۱۳۶۴- مسعودیان، مصطفی، ۱۳۶۴- کوهی اصفهانی، کاظم، ۱۳۵۸-

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷م ۹۲۳ش / ۲۵۱۲ KMH

رده بندی دیویی: ۳۴۹/۵۵۰۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۲۲۹۶۰۰

پژوهشکده شورای نگهبان

مبانی نظرات شورای نگهبان در خصوص قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

برگرفته از مشروح مذاکرات شورای نگهبان

مبانی نظرات شورای نگهبان
در خصوص قانون مجازات اسلامی
مصوب ۱۳۹۲
برگرفته از مشروح مذاکرات شورای نگهبان

تحقیق و تنقیح:

دکتر محمد هادی توکل پور، دکتر مصطفی مسعودیان، کاظم کوهی اصفهانی

• ناشر: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان • نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۷
• شمارگان: ۵۰۰ نسخه • بهای: ۱۲۰۰۰۰ تومان • شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۷۸-۲۵-۹

• همه حقوق برای انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان محفوظ است.
• نشر و تکثیر تمام یا بخشی از اثر به هر شکل،
بدون کسب اجازه کتبی از انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان ممنوع است.

تهران، خیابان شهید سپهبد قرنی، کوچه شهید دهقانی نیا، پلاک ۱۲
صندوق پستی: ۱۴۶۳-۱۳۱۴۵

تلفن: ۰۲۱-۸۸۳۲۵۰۴۵ نمایه: ۰۲۱-۸۸۳۲۵۰۸۰

www.shora-rc.ir

nashr@shora-rc.ir

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
درآمد.....	۵
مرحله نخست بررسی مصوبه در شورای نگهبان.....	
کتاب اول - کلیات.....	۱۷
بخش اول - مواد عمومی.....	۱۹
بخش دوم - مجازات‌ها.....	۳۴
بخش سوم - جرائم.....	۷۴
بخش چهارم - شرایط و موانع مسئولیت کیفری.....	۸۴
بخش پنجم - ادله اثبات در امور کیفری.....	۱۰۳
بخش ششم - مسائل متفرقه.....	۱۲۷
کتاب دوم: حدود.....	۱۳۴
بخش اول - مواد عمومی.....	۱۳۴
بخش دوم - جرائم موجب حد.....	۱۳۵
کتاب سوم - قصاص.....	۱۸۹
بخش اول - مواد عمومی.....	۱۸۹
بخش دوم - قصاص نفس.....	۲۲۲
بخش سوم - قصاص عضو.....	۲۲۹
بخش چهارم - اجرای قصاص.....	۲۴۱
کتاب چهارم - دیات.....	۲۵۸
بخش اول - مواد عمومی.....	۲۵۸
بخش دوم - مقادیر دیه.....	۳۴۰
نظر (مرحله نخست) شورای نگهبان.....	۴۴۸
مرحله دوم بررسی مصوبه در شورای نگهبان.....	
کتاب اول - کلیات.....	۴۶۵
بخش اول - مواد عمومی.....	۴۶۷

۴۷۱	بخش دوم - مجازات‌ها
۴۸۰	بخش سوم - جرائم
۴۸۱	بخش چهارم - شرایط و موانع مسئولیت کیفری
۴۸۶	بخش پنجم - ادله اثبات در امور کیفری
۴۹۲	کتاب دوم - حدود
۴۹۲	بخش اول - مواد عمومی
۴۹۲	بخش دوم - جرائم موجب حد
۵۰۳	کتاب سوم - قصاص
۵۰۳	بخش اول - مواد عمومی
۵۱۷	بخش دوم - قصاص نفس
۵۱۸	بخش سوم - قصاص عضو
۵۲۴	بخش چهارم - اجرای قصاص
۵۳۰	کتاب چهارم - دیات
۵۳۰	بخش اول - مواد عمومی
۵۴۷	بخش دوم - مقادیر دیه
۵۸۰	نظر (مرحله دوم) شورای نگهبان
۵۸۱	مرحله سوم بررسی مصوبه در شورای نگهبان
۵۸۳	کتاب اول - کلیات
۵۸۳	بخش چهارم - شرایط و موانع مسئولیت کیفری
۵۸۴	کتاب دوم - حدود
۵۸۴	بخش دوم - جرائم موجب حد
۵۸۶	کتاب سوم - قصاص
۵۸۶	بخش اول - مواد عمومی
۵۸۸	بخش سوم - قصاص عضو
۵۸۹	کتاب چهارم - دیات
۵۸۹	بخش اول - مواد عمومی
۵۸۹	بخش دوم - مقادیر دیه
۵۹۰	نظر (مرحله سوم) شورای نگهبان

مرحله چهارم بررسی مصوبه در شورای نگهبان	۵۹۱
کتاب اول- کلیات.....	۵۹۳
بخش دوم- مجازات‌ها	۵۹۳
بخش سوم- جرائم	۶۰۵
بخش چهارم- شرایط و موانع مسئولیت کیفری	۶۰۸
بخش پنجم- ادله اثبات در امور کیفری	۶۱۲
بخش ششم- مسائل متفرقه	۶۱۹
کتاب دوم- حدود.....	۶۲۲
بخش اول- مواد عمومی	۶۲۲
بخش دوم- جرائم موجب حد	۶۲۳
کتاب سوم- قصاص.....	۶۲۹
بخش اول- مواد عمومی	۶۲۹
بخش دوم- قصاص نفس	۶۴۷
بخش سوم- قصاص عضو	۶۴۸
بخش چهارم- اجرای قصاص	۶۵۵
کتاب چهارم- دیات.....	۶۵۸
بخش اول- مواد عمومی	۶۵۸
بخش دوم- مقادیر دیه	۶۶۷
نظر (مرحله چهارم) شورای نگهبان	۶۷۷
مرحله پنجم بررسی مصوبه در شورای نگهبان	۶۸۲
کتاب اول- کلیات.....	۶۸۹
بخش اول- مواد عمومی	۶۸۹
بخش دوم- مجازات‌ها	۶۹۰
بخش سوم- جرائم	۶۹۹
بخش چهارم- شرایط و موانع مسئولیت کیفری	۷۰۲
بخش پنجم- ادله اثبات در امور کیفری	۷۰۳
بخش ششم- مسائل متفرقه	۷۰۶
کتاب دوم- حدود.....	۷۰۷
بخش دوم- جرائم موجب حد	۷۰۷

۷۱۱	کتاب سوم: قصاص.....
۷۱۱	بخش اول- مواد عمومی.....
۷۲۴	بخش دوم- قصاص نفس.....
۷۲۵	بخش سوم- قصاص عضو.....
۷۲۸	بخش چهارم- اجرای قصاص.....
۷۳۱	کتاب چهارم: دیات.....
۷۳۱	بخش اول- مواد عمومی.....
۷۳۸	بخش دوم- مقادیر دیه.....
۷۴۶	نظر (مرحله پنجم) شورای نگهبان.....
۷۴۷	مرحله ششم بررسی مصوبه در شورای نگهبان.....
۷۴۹	کتاب اول- کلیات.....
۷۴۹	بخش اول- مواد عمومی.....
۷۴۹	بخش دوم- مجازات‌ها.....
۷۵۱	بخش سوم- جرائم.....
۷۵۲	بخش پنجم- ادله اثبات در امور کیفری.....
۷۵۳	کتاب دوم- حدود.....
۷۵۳	بخش دوم- جرائم موجب حد.....
۷۵۶	کتاب سوم- قصاص.....
۷۵۶	بخش اول- مواد عمومی.....
۷۵۸	کتاب چهارم- دیات.....
۷۵۸	بخش دوم- مقادیر دیه.....
۷۵۹	نظر (مرحله ششم) شورای نگهبان.....
۷۶۱	مرحله هفتم بررسی مصوبه در شورای نگهبان.....
۷۶۳	کتاب چهارم- دیات.....
۷۶۳	بخش دوم- مقادیر دیه.....
۷۶۴	نظر (نهایی) شورای نگهبان.....
۷۶۵	فهرست منابع و مآخذ.....
۷۶۹	نمایه مواد.....

مقدمه

«شورای نگهبان» به عنوان نهاد پاسداری‌کننده از موازین شرع و قانون اساسی، وظیفه‌ی خطیر بررسی کلیه‌ی مصوبات مجلس شورای اسلامی و اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران را به عنوان یکی از وظایف مصرّح خویش در قانون اساسی بر عهده دارد تا قوانین و مقررات لازم‌الاجراء در جمهوری اسلامی ایران، مغایرتی با موازین شرع و قانون اساسی نداشته باشند. بدین‌سان، مجموعه نظرات ابرازی از سوی این نهاد در خلال بررسی مصوبات مجلس شورای اسلامی و اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و برای آحاد افراد جامعه قابل استفاده است؛ چه آنکه این نظرات، از جهتی شأن علمی و نظری دارد که می‌تواند مورد استفاده‌ی عموم علاقه‌مندان، به‌ویژه مجامع علمی- پژوهشی واقع شود و از جهتی دیگر، برای تنظیم قوانین و مقررات مورد نیاز در کشور، می‌تواند مورد توجه و استفاده‌ی سیاست‌گذاران و نقش‌آفرینان عرصه‌ی تقنین و اجرا قرار گیرد.

مقام معظم رهبری نیز در دیداری که با اعضای شورای محترم نگهبان در تاریخ ۱۳۷۹/۴/۲۸ داشتند، با تأکید بر اهمیت نظرات شورای نگهبان، خطاب به آنها فرمودند: «... مردم، مطلع نیستند... لازم است یک روال اطلاع‌رسانی منظم و مرتبی باشد که مردم در جریان قرار بگیرند، یا نظرات شورا مدوّن بشود و در اختیار اهل علم، حقوقدان‌ها، فقها و متخصصین بخش‌های مختلف گذاشته بشود؛ دانشگاه‌ها و حوزه‌ها ببینند و در جریان مباحث قرار گیرند؛ بیان شود در مورد این ماده‌ای که آنجا آمده، چه بحث‌هایی شده، تا رد شده است و چه اشکالاتی بود و بعد، آن اشکالات رفع شد یا تصویب شد و از این قبیل. ... الآن شما استدلال دارید، اما این استدلال برای مجلس، گاهی معلوم نیست، گاهی برای مجمع تشخیص هم درست معلوم نیست ... در حالی که خوب است در متن آن حکم اشاره‌ای به استدلال بشود و در یک محل جداگانه آن استدلال به تفصیل نوشته بشود. ... اینها چیزهایی است که بعد برای دیگری منبع و مدرک خواهد شد.»

بر همین اساس و در راستای پاسخگویی به این مطالبه‌ی به‌حق مقام معظم رهبری، با تشکیل «پژوهشکده شورای نگهبان»، انجام فعالیت‌های علمی پیرامون نظرات شورای نگهبان به عنوان یکی از مأموریت‌های این مرکز، در چند قالب مختلف در دستور کار قرار گرفت. تدوین مجموعه نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات ادوار مختلف مجلس شورای اسلامی، تدوین مجموعه نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان راجع به اصول قانون اساسی، تدوین مجموعه نظرات فقهی شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات دیوان عدالت اداری، تدوین نظرات فقهی و

حقوقی شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی، پیاده‌سازی، تنظیم و تدوین مشروح مذاکرات جلسات شورای نگهبان و راه‌اندازی سامانه‌ی اینترنتی جامع نظرات شورای نگهبان و بارگذاری کلیه‌ی نظرات شورای نگهبان بر روی پورتال پژوهشکده^(۱) و در نهایت، استخراج مبانی نظرات و ادله‌ی آرای شورای نگهبان، از جمله طرح‌هایی بود که برای عینیت بخشیدن به این مهم طراحی شد.

«مبانی نظرات شورای نگهبان» یا به عبارت دیگر «نظرات استدلالی شورای نگهبان»، که استخراج آنها در این پژوهشکده در قالب مجموعه‌ای منسجم و منظم به عنوان یکی از مهم‌ترین برنامه‌ها تعریف شده، عبارت است از: مجموعه استدلال‌های فقهی، حقوقی که اعضای محترم شورای نگهبان در جلسات بررسی مصوبات مجلس شورای اسلامی، بررسی اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران، بررسی اصول قانون اساسی برای ارائه‌ی نظریه تفسیری و... در خلال مباحث خویش بیان کرده‌اند. این مجموعه از استدلال‌ها و برداشت‌ها، در قالب یک دسته‌بندی منظم و منطقی براساس دیدگاه‌های مختلف مطرح‌شده در مذاکرات اعضای شورای نگهبان و با استناد و مستنبط از آن، به تفکیک هر ماده از مصوبه یا سؤال و استفسار، استخراج، تنقیح و تدوین شده است. هدف از تهیه‌ی این مجموعه، آشنا ساختن مخاطبان به‌ویژه مجامع حوزوی و دانشگاهی و مراجع قانون‌گذاری، سیاست‌گذاری و اجرایی کشور با مبانی و ادله‌ی فقهی و حقوقی نظرات شورای نگهبان است.

نخستین ثمره‌ی این فعالیت علمی، پیش‌تر در سال ۱۳۹۱ با انتشار کتابی تحت عنوان «مبانی آراء و نظرات شورای نگهبان (مستنبط از مشروح مذاکرات سال ۱۳۸۷)» به زیور طبع آراسته شده بود. سپس چهار کتاب دیگر از این مجموعه با اندکی تغییر در شکل و محتوا نسبت به کار پیشین، تحت عنوان «مبانی نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات و استفساریه‌های سال‌های ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳» (برگرفته از مشروح مذاکرات شورای نگهبان)، به محضر جامعه‌ی علمی و اجرایی کشور تقدیم شد. در این میان، کتابی تحت عنوان «مبانی نظرات شورای نگهبان در خصوص قانون برنامه پنجم توسعه و قوانین بودجه مربوط به آن (۱۳۸۹-۱۳۹۴)، برگرفته از مشروح مذاکرات شورای نگهبان» نیز با همین رویکرد ولی به صورت مجموعه‌ای موضوعی از مصوبات مجلس گردآوری و تألیف شد. کتاب حاضر نیز که کتاب هفتم از این مجموعه است با

۱. نشانی اینترنتی سامانه جامع نظرات شورای نگهبان:

همین رویکرد ولی به طور خاص و موضوعی به مبانی نظرات شورای نگهبان در خصوص قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ پرداخته است.

قطع نظر از حجم زیاد مواد قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و به تبع آن، نظرات فراوان و البته مهم شورای نگهبان در خصوص مواد آن، اهمیت قانون مجازات اسلامی به عنوان یکی از قوانین کلیدی و اصلی موجود و لزوم توجه محافل قضایی و دانشگاهی به نظرات شورای نگهبان جهت تحلیل و تفسیر مواد آن و در نتیجه فهم و تبیین صحیح از این قانون، پژوهشکده شورای نگهبان را بر آن داشت تا استخراج مبانی نظرات شورای نگهبان در خصوص این قانون را به صورت ویژه در دستور کار خود قرار دهد و آن را در قالب کتابی مستقل به چاپ رساند.

این کتاب، با توجه به مراحل هفتگانه‌ی رفت و برگشت مصوبه میان مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان - از مصوبه‌ی نخست مجلس (مورخ ۱۳۸۸/۵/۲۷) تا تأیید نهایی آن در شورای نگهبان (مورخ ۱۳۹۲/۲/۱۱) - در هفت قسمت تنظیم شده است که هر قسمت مربوط به یکی از مراحل هفتگانه‌ی مزبور است و مبانی نظرات شورای نگهبان در خصوص مواد مورد بحث در آن مرحله را در خود جای داده است. بر این اساس، خواننده جهت مشاهده نظرات شورای نگهبان در خصوص یک ماده، باید حسب مورد به مراحل مختلف این کتاب مراجعه کرده و مبانی نظر شورا در خصوص آن ماده را پی‌جویی کند.

گفتنی است، جهت سهولت دسترسی خوانندگان به تحولات هر ماده، در انتهای این مجموعه جدولی حاوی صفحه یا صفحاتی که یک ماده در آن بررسی شده تهیه و در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است.

این کتاب محصول تلاش علمی جمعی از پژوهشگران این پژوهشکده است که در سه مرحله به شرح زیر، اقدام به استخراج، تنقیح و تدوین مبانی نظرات شورای نگهبان کرده‌اند. در مرحله‌ی نخست، متن مشروح مذاکرات مربوط به هر موضوع، مطالعه و مبانی نظرات و استدلال‌های مطرح‌شده از سوی اعضای شورای نگهبان راجع به آن موضوع استخراج و به صورت منقح و دسته‌بندی‌شده تدوین می‌شود. در مرحله‌ی دوم (مرحله‌ی بازبینی)، برای اطمینان از صحت استنباط انجام‌شده از متن مشروح مذاکرات، با مطالعه‌ی مجدد متون مشروح مذاکرات اعضای شورای نگهبان، استدلال‌های استخراج‌شده در مرحله‌ی اول با متن مشروح مذاکرات تطبیق داده شده و عنداللزوم به اصلاح و تکمیل آنها مبادرت می‌شود. در مرحله‌ی سوم (مرحله‌ی نظارت)، یک بار دیگر متن کلیه‌ی استدلال‌های استخراج‌شده از حیث شکلی و محتوایی، به‌وسیله‌ی ناظر علمی، بازخوانی شده و ضمن بررسی انسجام درونی استدلال‌ها، متن نهایی برای انتشار تنظیم می‌شود.

در مجموعه‌ی حاضر، مبانی نظرات شورای نگهبان در بخش‌های کلیات و حدود توسط آقای دکتر مصطفی مسعودیان (عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد و پژوهشگر پژوهشکده شورای نگهبان) و بخش‌های قصاص و دیات توسط آقای دکتر محمدهادی توکل‌پور (پژوهشگر پژوهشکده شورای نگهبان) استخراج و تنقیح شده است و نظارت علمی نیز بر عهده‌ی آقای کاظم کوهی اصفهانی (پژوهشگر پژوهشکده شورای نگهبان) بوده است که از زحمات این عزیزان قدردانی می‌شود.

پژوهشکده شورای نگهبان امیدوار است با تولید و عرضه‌ی این مجموعه، علاوه بر حرکت در جهت تحقق بخشی از منویات مقام معظم رهبری، خواسته‌ی جامعه‌ی علمی کشور و همچنین مراکز سیاست‌گذاری، تقنینی و اجرایی کشور را پاسخ گفته باشد. مسلماً انتشار و عرضه‌ی چنین آثاری می‌تواند ثمره‌ی بیش از سی سال مجاهدت و تلاش شورای نگهبان در پاسداری از شرع و قانون اساسی را در اختیار کلیه‌ی علاقمندان، به ویژه محافل علمی و پژوهشی، اعم از دانشگاهی و حوزوی قرار دهد و به غنی‌تر شدن هر چه بیشتر مباحث فقهی و حقوقی در کشور کمک کند.

و من الله التوفیق و علیه التکلان

پژوهشکده شورای نگهبان

بهار ۱۳۹۲